

147 . Răcarii de Jos | Comuna: Brădești | Județ: Dolj | Punct: Castru (100 m SV de gara Răcari) | Anul: 2006

Anul: 2006

Cod RAN: 71108.02

Perioade: Antichitate

Epoci: Epoca romană timpurie

Tipuri sit: structură de cult/religioasă

Categorii sit: Apărare (construcții defensive)

Autori: Dorel Bondoc, Ovidiu Țentea, Eugen Silviu Teodor

Instituții: Muzeul Olteniei, Craiova, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României

Raport

Castrul roman de la Răcarii de Jos se află la doar câțiva zeci de metri de gara Răcarii, pe tronsonul de cale ferată Craiova-Filiași, și la doar alte câteva zeci de metri de șoseaua europeană E70. Castrul păzea, în vechime, un vad al Jiului, aflat astăzi la cca. 2 km V, dar în antichitate, cu siguranță, mult mai aproape. Obiectivul a făcut obiectul curiozității arheologilor în mai multe rânduri, rezultând campanii de săpătură scurte dar intense: Pamfil Polonic (prin procură de la G. Tocilescu), în 1897-98, Grigore Florescu, în 1928 și 1930, și Cristian Vlădescu, în 1991-921. Vechile cercetări au permis cunoașterea dimensiunilor castrului (170 x 141 m), a curtinii de piatră (cu toate porțile, turnurile etc.), a comandamentului și a unui grânar.

Cercetările de teren au fost reluate în 2003, de echipa semnată a acestui raport². Cele trei campanii anterioare s-au concentrat pe clarificarea sistemului defensiv al curtinii răsăritene și a etapelor sale de realizare și distrugere. S-a conturat o stratigrafie cu patru nivele de bază:

N.1 - castrul mic de pământ; surprins prima oară de Vlădescu, pe latura de V;

N.2 - castrul mare de pământ; pus în evidență de cercetările noastre;

N.3 - castrul mare de piatră; este obiectivul cunoscut prin rapoartele arheologice mai vechi;

N.4 - castrul mic (?) de piatră; nu are nimic a face cu presupusa locuire de sec. IV, care, cel puțin pe suprafața castrului, nu poate fi identificată; orizontul de ocupare romană încetează în jur de 251 (sau imediat după).

Campania 2006 a avut drept obiectiv compararea rezultatelor anterior obținute la curtină răsăriteană, prin secționarea sistemului de fortificații pe laturile de S (S.3) și N (S.4), pe o axă comună ce trece la 10 m V de turnurile porților principale (sau 15 m de axul drumului principal). Ambele au lățimea de 2,5 m (considerată optimă între vizibilitate și randament), lungimi de 23,6, respectiv 25 m; ambele au câte 5 m în exteriorul incintei castrului de piatră (adică lungimea maximă a bermei), restul fiind spre interior.

Cele două secțiuni au multe în comun, și vom comenta mai întâi aceste aspecte. În primul rând, amândouă corespund, stratigrafic, nivelelor deja stabilite. Diferențele față de situația de la curtină răsăriteană sunt mai degrabă de nuanțe. Dacă la aceasta din urmă șanțul de apărare al castrului mic de pământ (neîndoind din epoca războaielor daco-romane³) se află la 12,5 m în interior, față de curtină de piatră, în secțiunile 3 și 4 am constatat că fortificația a fost lărgită exact până la limita exterioară a vechiului șanț, situație identică cu cea constatată de echipa Vlădescu la curtină apuseană, în 1991. Soluția găsită de romani nu pare, tehnic vorbind, cea mai bună, însă a fost rezultatul unei secvențe decizionale mai lungi. Nu știm cum s-a comportat palisada castrului mare, dar știm sigur că zidul fazei 3 (sau N.3) nu a fost afectat; valul de pământ din spatele incintei, însă, a suferit însă tasări semnificative, contribuind probabil la decizia de a suplimenta valul, la refacerea fortificației, în faza 3.2, de jur împrejur, inclusiv la curtină răsăriteană, neafectată de tasare.

Dimensiunile comparate ale fosei traianice arată că cea sudică este cea mai mare, atât ca deschidere, cât și ca adâncime. Ea măsoară 7 m lățime (7,5 m fiind dimensiunea reconstituită, prin reducerea nivelărilor ulterioare) și 2,3 m adâncime; spre comparație, șanțul de E are 6 x 1,95 m, cel de V - 5 x 1,7 m, iar șanțul de N are deschidere de 6,7 m (cu adâncime necunoscută, săpătura nefiind finalizată). Am fi considerat că aceste diferențe, în favoarea apărării sudice, ar fi o întâmplare, dacă nu s-ar întâmpla ca, într-o fază ulterioară (foarte probabil N 3.2) singura poartă blocată să fie tocmai cea de S5, adică exact spre grosul așezării civile, și, strategic vorbind, spre interiorul provinciei. Asupra acestei vulnerabilități sudice va fi de reflectat, însă, evident, nu într-un raport preliminar.

Celelalte elemente ale primei fortificații, de epocă traianică, nu sunt deloc clare. Valul a fost complet demontat pentru amenajările fazei 2. În cazul S.3 s-a constatat chiar o nivelare suplimentară, cu coborârea cu minim 0,3 m a nivelului solului viu, ceea ce a fost de natură a compromite oricare observație asupra amenajărilor anterioare. În cazul S.4 s-a putut surprinde o groapă cu diametrul de 0,7 m și ad. de 0,25 m, care aparține N.1, se află la o distanță convenabilă de fosă (2 m), dar este prea puțin adâncă, teoretic, pentru a susține un stâlp de palisadă. Tot pe S.4 s-a putut surprinde și un nivel arheologic care ar putea fi atribuit fazei de ocupare inițială, extrem de sărac arheologic. Săpătura asupra interiorului primului castru este prea restrânsă pentru a formula orice fel de concluzii, însă sugestia, la acest moment, ar fi a unei locuiri mai degrabă sporadică.

Ceea ce s-a clarificat, prin săpăturile din 2006, sunt dimensiunile castrului traianic: 144 x 125 m (orientat E-V), respectiv o suprafață de 1,8 ha. Măsurătorile sunt făcute imediat la interiorul șanțului vechi, fiind singurul element ferm cunoscut. Linia palisadei trebuie să fi fost retrasă între 2 și 3 m, conform constatărilor din S.1 și S.4, situație în care cifrele ar trebui corectate undeva la 138 x 119 m.

În ce privește faza a doua de construcție a castrului de la Răcari - castrul mare de pământ - ea este caracterizată, pe toate laturile, de existența unui șanț mic de apărare, la cca. 1,5 m în exteriorul incintei de piatră. Pentru solurile din România, mai ales pentru acesta, dintr-o margine de luncă, distanța era prea mică pentru a asigura soliditatea unui zid de piatră de peste 3 m înălțime, plus presiunea considerabilă a valului din spate. Legătura stratigrafică nemișcătoare dintre acest șanț și cortina de piatră a fost secționată de Grigore Florescu, de jur împrejurul castrului; totuși, situația nu lasă nici un dubiu asupra faptului că cele două elemente de fortificație nu au funcționat împreună. Șanțul mic al N.2 este peste tot suprapus de berma N.3, peste care zac ruinele zidului. Din conținutul acestor șanțuri lipsesc elementele constructive ale zidului de piatră (gresie, calcar, cărămidă, mortar), dar au fost găsite în două cazuri (S.2 și S.3) fragmente relativ mari de tencuială, semn sigur că palisada era fățuită, probabil pentru a încetini degradarea lemnului.

Diferențele între laturile lungi și cele scurte se referă la tipul șanțului. Ambele secțiuni de pe frontul castrului (S.1 și S.2) au pus în evidență șanțuri duble, în "w", cu deschidere totală de cca. 4,5-5 m și adâncimi sub 1,65 m, în timp ce pe laturile lungi există un șanț simplu (?), cu lățimea de aprox. 3,5 m și ad. de aprox. 1,3 m. Că acest șanț ar fi unul "simplu" sau "dublu", este un detaliu pe care nu îl vom mai putea preciza, fiindcă, spre exterior, de la acest punct, începe șanțul mare, din faza următoare (N.3; vezi desenul de la S.3, cu o situație clară). După aspectul sinusoidului putem însă spune că aceste șanțuri nu se ridicau până la nivelul solului antic, ci erau continuate de cel puțin încă o fosă, spre exterior. Procedura, la momentul amenajării incintei de piatră, pare a fi constat din astuparea primului șanț și lărgirea celui de al doilea (cât și adăugarea mai multor centuri de obstacole externe).

Ambele șanțuri ale N.2, de pe S.3 și S.4, au o umplutură în care lemnul incendiat este lucrul cel mai frapant (mai ales pe S.4). Urme de incendiu există și în interior (vezi mai jos), pentru același nivel.

Campania 2006 nu a adus nici un fel de lămuriri asupra sistemului constructiv al palisadei castrului mare, așa că rămânem cu ceea ce știm din campania 2003. Despre valul aparținând palisadei extinse nu se poate spune decât că nu există. Deși teoria generală spune că incintele de piatră sunt adăugate în locul palisadei, prin decuparea primului metru exterior al valului vechi, toate cele patru secțiuni practicate de noi au demonstrat altceva, și anume că acest val a fost complet demontat pentru construcția incintei de piatră. O situație extrem de clară a apărut în S.4, unde, deasupra șanțului traianic există un strat, de cca. 30 cm, conținând pietre și alte materiale de construcții, inclusiv urme ale unor scânduri putrezite. Aspectul aparent este de drum (scufundat, prin tasare, însă este normal să ne imaginăm că amenajarea originară era

orizontală), dar mult mai sigur este o amenajare provizorie de șantier; sugestia este că zidul împrejmuitoare de piatră s-a ridicat într-un anotimp foarte ploios, la ieșirea sau intrarea în iarnă, iar soldații au amenajat o "punte" de pietre și scânduri, pentru a circula dinspre interior spre zidul în construcție. Această amenajare, clar legată nivelului constructiv al zidului, demonstrează limpede completa demontare a valului palisadei mari. Singurul strat care are legătură cu N.2 este, aici, umplutura șanțului traianic, de sub amenajarea de șantier.

Revenind la descrierea N.2, despre zona de interior știm relativ puțin. Deoarece zona S.3 a suferit nivelări foarte distructive, stratigrafia acestei secțiuni este prea puțin utilă. Stratigrafia S.4 este însă foarte expresivă în definirea caracteristicilor de bază ale nivelelor de construcție din interior. Deși urmele amenajării unor barăci sunt evidente, și pe S.1, și pe S.4, frapază două lucruri: absența aproape completă a materialelor de construcție, recomandând clădiri ridicate exclusiv din lemn și chirpici, cu acoperire vegetală; sărăcia de material arheologic, sugerând o ocupare subțire, sau de scurtă durată. Pentru ambele nivele pentru care s-au surprins barăci, N.2 și N.3, baraca din praetentura dextrum este dispusă per strigas (paralel cu via principalis, sugerând o ordonanță similară pentru întreaga praetentura), în timp ce baraca de lângă porta principalis sinistra, în latus sinistrum, pare dispusă per scamna (paralel cu via praetoria). Ceea ce diferențiază cele două nivele de amenajare este planul interior al clădirilor, complet diferit, sugerând o garnizoană mai mare pentru ocupanții castrului de piatră.

Baraca din S.4, de pe N.2, are două încăperi vizibil inegale, una de 4 m la S, și una de 2,17 la N, cea din urmă, probabil, o verandă. Nu este clar dacă la capătul sudic ar mai exista o încăpere suplimentară (probabil nu), dar continuarea secțiunii va lămurii problema. Această baracă a pierit printr-un incendiu de proporții, pilonul sudic prăbușindu-se în chiar timpul incendiului, deoarece marginile gropii de implantare sunt arse; pe profilul sudic, o bârnă arsă, pe același nivel, semnaleză același eveniment.

Pe aceeași poziție, în S.4, se ridică pe N.3 o altă baracă, tot cu două încăperi clare, pe lățimea clădirii, cu deschideri de 4 m (N) și 3,6 m (S). Amenajarea este refăcută, cu același plan, și pe N.3.1, și N.3.2, adică aceeași situație constatată pe S.1 (2003-2004). În camera sudică a fost surprins și un zid despărțitor, N-S, cu prima asiză în situ (primul caz de acest fel!), compus din doi paramenți de cărămidă, din cărămizi de 0,40 x 0,30 m (în general), dispuse longitudinal, cu un interval de 0,30 m între paramenți constituind un perete compus, cu gr. totală de 0,9 m (!). Stratigrafic, din acești pereți nu este surprinsă decât groapa de implantare a stâlpilor de lemn din mijlocul structurii. Spațiul dintre paramenți de cărămidă sunt umpluți cu argilă puternic bătută, așa cum am putut constata în cazul peretelui in situ din c. 10-11. Asupra unui sistem constructiv compus din doi paramenți de cărămidă paraleli, legați doar cu lut, de o parte și de alta a unui schelet de lemn, speculasem încă în raportul campaniei 2004, plecând de la situații cu mult mai puțin clare. Nu este vorba despre "pereții dubli" din literatura de specialitate, fiindcă nu sunt pereți longitudinali, ci pereți de separatori de contubernia, atât în cazul de pe S.1/ 2004, cât și S.4/ 2006. Sistemul de construcție descris aici pare a fi sistemul obișnuit de ridicare a barăcilor, pentru N.3 (castrul de piatră). O consecință a unor pereți atât de groși ar fi supoziția, perfect întemeiată arhitectonic, a unor clădiri etajate. Care ar fi putut fi funcția etajului - este, evident, prea devreme pentru a specula orice. O altă consecință ar fi aceea că spațiul locativ propriu-zis este destul de modest. Lățimea camerelor, măsurată anterior din axul pereților, trebuie redusă cu 70-90 cm (aceasta pare variația tipică a grosimii peretelui), lățimile celor două încăperi reducându-se la 3,2 m (N) și 2,8 m (S).

Rezultatul unui asemenea sistem constructiv, pentru ambele subnivele ale N.3, este prezența masivă a cărămizilor, țiglelor și olanelor în straturile respective, caracterizându-le și separându-le de celelalte nivele din castru. Pentru nivelul final (N.4), rezultat al unui efort de reconstrucție după invazia carpică (247/248), se mai folosesc doar materiale de construcție recuperate. Sistemul constructiv moștenește zidul dublu de cărămidă (așa cum am constatat pe S.1), însă cu cărămizi de toate dimensiunile, aproape la întâmplare, dar se bazează, în primul rând, pe postamente de piatră masive, îngropate în nivelul anterior, mai exact în ruinele vechilor construcții. Situația, întâlnită și pe S.1, s-a repetat în S.4, unde amenajarea unei locuințe (?) pe N.4 a avut drept consecință îngroparea unor fragmente de monument, de mari dimensiuni, respectiv un bloc de cretă, în mijlocul secțiunii, în c. 7, și a unui bloc de gresie la profilul estic, în c. 9, ambele cu greutatea de peste 100 kg. Opțiunea pentru fundații masive de piatră, pentru stâlpii de rezistență, pare o soluție înțeleaptă pentru situația dată, respectiv un teren plin de ruine, pe care nu se mai face tipica nivelare de reamenajare, ci

se improvizează. Reconstituirea propusă, în unghi de 45° față de ordonanța castrului, este ipotetică, însă plauzibilă, fiindcă, dacă am interpretat corect situația, încă din 2004, acest nivel constructiv se află, acum, în afara fortificației. Aceasta pare restrânsă, pentru N.4, la spațiul delimitat de turnul de NE, porta praetoria și porta principalis sinistra, ceea ce rămâne, încă, de demonstrat⁸. Materialele de construcție folosite pe acest nivel sunt mai degrabă rodul întâmplării și al recuperării de material. În cazul locuinței de pe S.4, deși cărămida se află din abundență pe nivelul de călcare (părând, mai degrabă, o ruină sistematizată, decât o amenajare propriu-zisă), lipsește aproape complet din strat, sugerând că piatra mărunță și lutul au fost folosite pentru suprastructură, cu acoperire vegetală.

O amenajare, mult mai sumară, pe N.4, a fost găsită și pe S.3, însă aceasta pare o amenajare încă și mai improvizată, lipsind bolovanii de fundație. Situația arheologică de pe S.3 a fost dezamăgitoare. Dincolo de faptul că o nivelare masivă a distrus practic toate nivelele anterioare (probabil pentru amenajarea N.3.2), acolo unde am fi așteptat să intersectăm praetorium, am găsit doar capătul unei clădiri de chirpici. Continuarea spre N a secțiunii 3 ne va lumina, sperăm, asupra planimetriei din *latus dextrum*.

O altă caracteristică comună a celor două secțiuni din 2006, care le diferențiază de cele constatate pe S.1 și S.2, a fost imposibilitatea de a surprinde *via sagularis*. Sigur, există posibilitatea ca drumul să fi fost afectat de nivelările și reamenajările succesive, însă, simptomatic, nu a fost găsit nici pentru N.3.2, ceea ce este mai ciudat, fiindcă pe N.4 nu s-au mai făcut nivelări. Putem presupune că au fost amenajate, în schimb, alte căi de rond de-a lungul zidului de incintă. Tot pe S.4 a apărut o situație care sugerează clar o asemenea amenajare. La 3 m de incinta de piatră au fost găsite, în poziție simetrică, la ambele profile, bârne incendiate de lemn, prăbușite pe val, resturile incendiului fiind rulate până la marginea inferioară a agger-ului. Ele indică balustrade masive de lemn, spre interior, asigurând un drum de rond lat de 3 m, care, evident, putea prelua funcția *via sagularis*. Incendiul a afectat primul sub nivel al castrului de piatră (N.3.1). Stratul care suprapune arsura are aceeași consistență și același aspect cu ceea ce se află la N de balustradă, și presupunem că este drumul supraînălțat, care, în absența structurii lemnoase s-a rostogolit peste agger (lemnul arzând mocnit, arsura tipică in situ fiind bilaterală). Valul a fost completat ulterior, cu un strat argilos, care a fost identificat și pe S.1 și S.2, caracterizând refacerea N.3.2 (neidentificată la fel clar pe S.3, dar prezentă).

Inventarul campaniei 2006, cu excepția monumentelor fragmentare din S.4, este modest, dar tipic. Se detașează, totuși, o țiglă cu însemnele NMS (epsilon?!), și o cărămidă fragmentară pe care figurează o variantă a ultimului semn, ambele realizate manual, ca toate cele publicate⁹. Au fost descoperite 9 monede. Cele două monede care au putut fi citite, de pe S.3, sunt de la Gordian III și Filip Arabul, contribuind la un peisaj debalansat, în favoarea monedelor târzii¹⁰.

Note

1. Cercetările Tocilescu-Polonic au fost publicate după aproape șapte decenii de Dumitru Tudor (*Apulum* 5, 1965, p. 233-256); Grigore Florescu a publicat însă mult mai repede o broșură, care ține și astăzi loc de monografie (*Castrul roman de la Răcari-Dolj. Săpăturile arheologice din 1928 și 1930, Craiova 1931*, p. 1-28); colectivul condus de C. Vlădescu a publicat doar un rezumat sumar al săpăturilor din prima campanie (*Oltenia. Studii. Documente. Culegeri* 3, 1998, II, 1-2, p. 80-85).
2. Sunt accesibile rezumatele publicate, în fiecare an, în CCA. Texte și ilustrații mult mai substanțiale veți găsi în micro-situl dedicat (http://www.mnir.ro/cercetare/santiere/racari/Index_Rac.htm). O prezentare globală a stadiului cunoștințelor despre sit a fost prezentată în cadrul celui de al XX-lea Congres al Frontierelor romane (León, septembrie 2006), studiul fiind trimis la tipar. O altă prezentare, de această dată concentrată mai ales pe etapele inițiale, este în curs de publicare în volumul de comunicări ale simpozionului *Dacia Avgvsti Provincia*, 13-14 octombrie 2006, MNIR.
3. Principalul argument se referă la ștampilele legiunii V Macedonica (*CIL*, III, 14216, 24, a-b, apud Tudor 1965, 236; Tudor 1968, 309; *CIL* III 8066 a, apud Tudor 1978, 98), care a părăsit Moesia Superioară în 107, cu destinația Troesmis. Analiza inventarului numismatic cunoscut (din toate campaniile raportate) ne îndrumă spre aceeași soluție.
4. La o măsurătoare seacă a desenului din publicația olteană; o versiune mai "sinceră" (dar și mai confuză) a aceluiași profil, publicat în 1997 într-un Supliment al Muzeului Militar Național, sugerează o adâncime de

minim 2 m și o lățime corectată spre 6 m

5. Conform desenelor lui Pamfil Polonic, reproduse de Teodor, în Dacia Avgvsti Provincia, fig. 9.

6. Terenul pe care s-a construit castrul este perfect plat, cu o ușoară înclinație NE-SV, permițând deci astfel de calcule.

7. Din câte ne putem da seama din desenul deformat apărut în Supliment 1 al Muzeului Militar Național (1996?), situația era asemănătoare și la curtea vestică.

8. Vezi și raportul pentru 2005, cu argumente pentru situația diferită din colțul de NE al castrului.

9. Nicolae Gostar, SCIV5, 1954, 3-4, 607-610, cu bibliografia.

10. Vezi E. S. Teodor, în Dacia Avgvsti Provincia, cu mai multe comentarii pe această temă.

Informații suplimentare online

[Raportul 3740 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
